

INGRID SCHÄFER

Wyższa Szkoła Pedagogiczna

w Güstrow (NRD)

ZWIĄZEK MIĘDZY SOCJALISTYCZNYM SPOSOBEM ŻYCIA A RZECZYWISTYM
USPOŁECZNINIEM PRODUKCJI I JEGO ANTYKOMUNISTYCZNA DEFORMACJA
W PROCESIE KSZTAŁCENIA POLITYCZNEGO W SZKOŁACH REPUBLIKI FEDERALNEJ
NIEMIEC

(tłumaczył z języka niemieckiego Marian Borzestowski)

Walka między dwoma, zupełnie odmiennymi pod względem społeczno-ekonomicznym, sposobami życia (tj. socjalistycznym i kapitalistycznym) zyskuje coraz większe znaczenie dla opracowań teoretycznych, odnoszących się do każdej dziedziny marksizmu-leninizmu. Z polityczno-ekonomicznego punktu widzenia należy dokonać najpierw kilku ustaleń, stanowiących punkt wyjścia dalszych rozważań. W charakterystyce socjalistycznego sposobu życia, zawartej w Programie Socjalistycznej Partii Jedności Niemiec (SED), można wyodrębnić szereg specyficznych cech, zdeterminowanych przede wszystkim socjalistyczną ekonomiką. Tak więc, między innymi, znajdujemy tam następujące twierdzenie:

- socjalistyczny sposób życia „obejmuje stałą poprawę materialnego i kulturalnego poziomu życia”¹,
- jego „siłę napędową” stanowi „społecznie użyteczna praca”²,
- właściwością socjalistycznego sposobu życia jest to, że członkowie społeczeństwa socjalistycznego biorą na siebie odpowiedzialność za mienie społeczne i w pełni realizują wynikające stąd możliwości twórczej współpracy oraz współuczestnictwa w planowaniu działalności gospodarczej i zarządzaniu państwem.³

Wszystkie wspomniane wyżej aspekty socjalistycznego sposobu życia, ich powstanie i rozwój są uwarunkowane prawidłowością procesu „rzeczywistego uspołecznienia produkcji” w ramach socjalistycznego sposobu produkcji. Ten pierwszy, polityczno-ekonomiczny punkt wyjściowy w walce z woluntarystycznymi ujęciami socjalistycznego sposobu życia wymaga jednak dokładniejszych wyjaśnień.

Postępując zgodnie z metodologią stosowaną przez klasyków marksizmu-leninizmu można skonstatować, że proces uspołecznienia stanowi podstawę dla szerokiego procesu społecznego postępu w całej formacji komunistycznej⁴.

Według Lenina, zadanie ekonomiczne, jakie powstaje przed sprawującą władzę klasą robotniczą, obejmuje:

- 1) prawne uspołecznienie środków produkcji oraz
- 2) znacznie trudniejsze zagadnienie-organizowanie „demokratycznego zarządzania przez cały naród zabranymi burżuazji środkami produkcji”⁵

Zupełnie świadomie określa się proces ten jako „rzeczywiste uspołecznienie”, ponieważ

socjalistyczna własność środków produkcji umożliwia przewyższenie wszelkich przywilejów klas wyzyskujących w zakresie określania nie tylko kierunków rozwoju produkcji, ale również jej przeznaczenia.

Likwidacją zawłaszczania kapitalistycznego stanowi jedną stronę omawianej tu problematyki, druga zaś strona sprowadza się do postulowanej przez Lenina „pozytywnej, czyli twórczej pracy zmontowania niezmiernie złożonej i subtelnej sieci nowych stosunków organizacyjnych, obejmujących planową produkcję i podział produktów”⁶, wiążącej się „z pełnym rozwojem demokracji, tj. opartego na rzeczywistym równouprawnieniu, rzeczywiście powszechnego udziału ogółu ludności w całej działalności państwowej”⁷.

Temu jakościowo nowemu wymogowi procesu uspołecznienia w socjaliźmie – w przeciwieństwie do historycznego zadania kapitalistycznego uspołecznienia⁸ – należy przyporządkować następujące funkcje:

- 1) planowy i szybki rozwój sił wytwórczych,
- 2) rozwinięcie socjalistycznych stosunków produkcji i uwydatnienie komunistycznego charakteru pracy,
- 3) kreowanie podstaw „bytu” dla rozwoju świadomości społecznej i odpowiedniego układu stosunków niezbędnych dla przebudowy społeczeństwa socjalistycznego w komunistyczne,
- 4) wzmacnianie pozycji socjalizmu w walce klasowej w skali międzynarodowej.

Analizując i uogólniając doświadczenia naszej socjalistycznej praktyki, można – na przykładzie dyskusji podczas IX Zjazdu SED – stwierdzić, że osiągnięcie obecnego poziomu rozwojowego społeczeństwa NRD nie byłoby w ogóle możliwe bez stale wzrastającej produkcyjnej oraz intelektualnej masowej inicjatywy wszystkich ludzi pracy, bez ich coraz większej zdolności do samodzielnego myślenia i działania w skali społecznej. To właśnie stanowi wyraz sformułowanego przez Lenina dialektycznego stosunku między demokracją a uspołecznionymi środkami produkcji.

W tej obiektywnej dialektyce rozwija się w socjaliźmie osobowość społeczna robotnika pracującego w zespole i uzewnętrzniają się masowo wymienione na początku artykułu aspekty socjalistycznego sposobu życia, zawsze uchwytnie w procesie rozwojowym, chociaż nie identyczne pod względem swego natężenia w poszczególnych przedziałach czasowych. Dotychczasowe rozważania prowadzą do sprecyzowania następującego wniosku, dotyczącego walki z ideologią burżuazyjną w kwestii socjalistycznego sposobu życia: ataki na formę i treść socjalistycznego procesu uspołecznienia są jednocześnie atakami na społeczne rezultaty tego procesu, a więc na socjalistyczny sposób życia. Dotyczy to także sytuacji odwrotnej. Przeprowadzając analizę i krytykę burżuazyjnych i oportunistycznych ujęć, należy w marksistowsko-leninowskiej argumentacji powoływać się na decydujące znaczenie obiektywnego charakteru tego procesu. Staje się tym bardziej konieczne, gdyż poprzez antykomunistyczne zafałszowania i deformacje procesu uspołecznienia ideologia burżuazyjna dąży do utrzymania ciągłości szeregu stałych i podstawowych celów ataku, skierowanego przeciwko rzeczywistości socjalistycznej. Zniekształcając i fałszując charakter socjalistycznego sposobu życia i jego podstawy, antykomuniści różnych odcieni mogą kreować się na „nowoczesnych i aktualnych”, a także „realistycznych” po to, by tym niebezpieczniej móc podważać

fundamentalne zasady społeczno-ekonomiczne ustroju socjalistycznego. W swoich „Tezach na temat rewolucji socjalnej” Herbert Ehrenberg rozpatruje rezultaty społeczne socjalizmu w związku z procesem uspołecznienia i dokonuje ich oceny w sposób nie tylko typowo socjalreformistyczny, ale również i antykomunistyczny⁹.

Na początku wysuwa tezę, że Marks formułując wnioski końcowe w odniesieniu do społeczeństwa socjalistycznego – doszedł tylko do uspołecznienia środków produkcji¹⁰. Po dokonaniu tej niedopuszczalnej redukcji marksowskiej prognozy¹¹ i zelżeniu jej jako „recepty patentowej” rewolucji socjalistycznej, wyciąga wnioski, że droga, którą omawia, „nie jest przekonująca dla przyszłości systemów socjalistycznych”. Wymienia zaś kryteria, jego zdaniem przekonujące. Porównując gospodarkę socjalistyczną z gospodarką kapitalistyczną, trzeba by przede wszystkim udowodnić:

- „jakie urządzenia oraz instrumentacja umożliwiają takie pokierowanie procesem produkcji i podziału wytworzonych dóbr, ażeby w sposób optymalny zaspokoić potrzeby większości społeczeństwa,
- gdzie podział dochodów, a nade wszystko szans życiowych jest bardziej sprawiedliwy,
- gdzie urzeczywistnia się więcej demokracji w gospodarce i społeczeństwie”¹².

Jeśli abstrahować od niuansów widocznych w stosunku do sformułowań lat ubiegłych, od nie wspomnianych już obecnie w ogóle trudności produkcyjnych i zaopatrzeniowych gospodarki socjalistycznej oraz od stosowania prymitywnej formy twierdzenia o „totalnym ucisku ludzi pracy w NRD”, odnaleźć tutaj można znowu wszystkie znane kierunki antykomunistycznej agresywności ideologicznej.

Obecnie jednakże wiele autorów burżuazyjnych mówi już o „trosce” o sprawiedliwą – w stosunku do potrzeb – produkcję, o „sprawiedliwą zasadę podziału dóbr”, a przede wszystkim o „więcej demokracji i wolności”. W rzeczy samej przeprowadzają oni ukryty atak na państwo socjalistyczne, podważają kierowniczą rolę partii marksistowsko-leninowskiej, jakkolwiek szukają rzekomo często tylko systemowo neutralnych urządzeń i instrumentów sterowania gospodarką narodową.

Reasumując H. Ehrenberg stwierdza, że „dotąd jeszcze nigdzie nie udało się znaleźć dowodu zarówno teoretycznego, jak praktycznego przemawiającego za tym, iż uspołecznienie środków produkcji umożliwiło przeprowadzenie koniecznych ulepszeń”¹³. Wrećcie dochodzi do sprecyzowania typowo socjaldemokratycznej „recepty”: „pewniejsze w kalkulacji są rezultaty odnotowującej duże sukcesy polityki reform społeczno-ekonomicznych, aniżeli rezultaty rewolucji socjalistycznej”¹⁴.

Scharakteryzowany tutaj antykomunistyczny wariant, odnoszący się do związku ekonomiki ze socjalistycznym sposobem życia, określa współcześnie główne treści politycznego kształcenia młodzieży w Republice Federalnej Niemiec.

Ewidentnym przykładem w tym względzie może być praca zbiorowa „NRD – System polityczny, gospodarczy i socjalny”, opracowana w roku 1974 na zlecenie „Krajowej Centrali Kształcenia Politycznego”¹⁵. Bröll – odpowiedzialny za część pt. „Gospodarka” – uznaje „osiągnięcie określonej stabilizacji gospodarczej NRD w ostatnich latach, na podstawie wyraźnie zaakcentowanego uspołecznienia środków produkcji, uzasadnia jednak te sukcesy „wymuszonym zakończeniem ucieczek z Republiki i przyzwyczajaniem się ludności do przymusowej kolektywizacji rolnictwa”¹⁶. I w tym przypadku antykomunistyczne spojrzenie na zagadnienie utrudnia uchwycenie decydującego

znaczenia obiektywnego charakteru procesu uspołecznienia jako podstawy wysokiego poziomu życia i jakościowo wyższych społecznych i indywidualnych postaw społeczeństwa w NRD. Utrudnia ono lub wręcz uniemożliwia prawidłowe odzwierciedlenie faktu, że stabilna podstawa ekonomiczna w przemyśle i rolnictwie oraz optymalne zaspokojenie materialnych i kulturalnych potrzeb społeczeństwa są konsekwencją odpowiedniego ukształtowania stosunków władzy i stosunków własnościowych w NRD, a także opierającego się na nich rzeczywistego – w leninowskim rozumieniu – uspołecznienia w naszym kraju. Wzajemne oddziaływania tych czynników na siebie są postrzegane jednostronnie oraz interpretowane nie tylko antykomunistycznie, ale również antyhumanistycznie. Przecież to właśnie z kolei podniesienie poziomu życia stymuluje, w warunkach socjalistycznych, doskonalenie twórczych umiejętności zarówno produkcyjnych, jak i ogólnointelektualnych ludzi pracy i wykorzystanie tych umiejętności dla przyspieszonego rozwoju całej gospodarki. W ten sposób dochodzi do wykształcenia się zjawiska, które wg Marksa czyni w komunizmie pracę pierwszą potrzebą człowieka, a dzisiaj pozwala określić społecznie użyteczną pracę jako główną „siłę napędową” socjalistycznego sposobu życia. Nie idzie nam przy tym wcale „głównie o utrzymanie i ulepszenie siły roboczej”¹⁷, jak to określa Bröll i inni autorzy. Chodzi natomiast przede wszystkim o to, ażeby ludzie pracy sami w konsekwencji rzeczywistego uspołecznienia w socjalizmie przekształcali stopniowo proces pracy w proces o charakterze naukowym, w którym podmiot, tj. człowiek pracy, „jawi się nie tylko jako forma natury wzrastająca w naturze, ale jako działalność regulująca wszystkie siły przyrody”¹⁸

Rozwijają się przy tym także stopniowo, w skali masowej, „osobowości typu komunistycznego”¹⁹, posiadające niezbędne kwalifikacje do szerszego, efektywniejszego, bardziej demokratycznego zarządzania uspołecznionymi środkami produkcji i całkowitego ich opanowania. Takie kryteria, jak: gotowość ponoszenia odpowiedzialności, inicjatywa podejmowana w imię celów społecznych, wolne, gdyż świadome rozstrzygnięcia na rzecz środków służących pełnemu opanowaniu swego własnego uspołecznienia – oto cechy charakteryzujące w dużym stopniu warunki życia ludzi pracy w socjalizmie. Różnią się one zasadniczo od ich obiektywnego punktu wyjścia, a także jakościowo – pod względem treści – od burżuazyjnego i oportunistycznego pojmowania życia.

PRZYPISY

- ¹ *Programm der SED*, Dietz Verlag, Berlin 1976, s. 53.
- ² *Ibidem*, s. 54.
- ³ *Por. ibidem*, s. 53.
- ⁴ *Por. m. innymi Marx (Engels) Werke*, t. 3, Dietz Verlag, Berlin 1972, s. 35.
- ⁵ W. I. Lenin, *Werke*, t. 23, Dietz Verlag, Berlin 1972, s. 14.
- ⁶ W. I. Lenin, *Werke*, t. 27, Dietz Verlag, Berlin 1972, s. 231.
- ⁷ W. I. Lenin, *Werke*, t. 23, Dietz Verlag, Berlin 1972, s. 15.
- ⁸ *Por. W. I. Lenin, Werke*, t. 1, Dietz Verlag, Berlin 1972, s. 168 i in.
- ⁹ H. Ehrenberg, „Thesen zum Thema – soziale Revolution, w: *Die neue Gesellschaft*, 1976, s. 4.
- ¹⁰ *Ibidem*, s. 333.
- ¹¹ *Por. m. in., Marx (Engels) Werke*, t. 25, s. 197.
- ¹² J. Ehrenberg, *loc. cit.*

¹³ Ibidem, s. 334.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Rausch, Stammen, Bröll, DDR – das politische, wirtschaftliche und soziale System, Verlag Beck, München 1974.

¹⁶ Ibidem, s. 133

¹⁷ Ibidem, s. 145

¹⁸ K. Marx: Grundrisse der politischen Ökonomie, Dietz Verlag, Berlin 1974, s. 505.

¹⁹ E. Honecker: Bericht an den IX Parteitag der SED, Dietz Verlag, Berlin 1976, s. 130.